

Ortaokul ve Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe 2'de Öğrenim Gören 8. Sınıf Öğrencilerinin Resim Çizme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak Analizi

Sibel ADAR¹, Hakan SARI²,

Başvuru Tarihi: 18 Kasım 2014, **Kabul Tarihi:** 28 Aralık 2014

ÖZET

Bu çalışmada genel eğitim ortaokulları 8. sınıfta öğrenim gören 14 yaş grubu öğrenciler ile Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe II 14 yaş grubu öğrencilerin, resim çizme becerileri bazı değişkenler açısından karşılaştırılmıştır.

Araştırma kapsamında Konya ili Meram ilçesinde bulunan Şeker Ortaokulu'na devam eden Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe II 14 yaş grubu orta düzeyde zihin engelli yedi öğrenci ile, Meram Fevzi Çakmak Ortaokulu 8. sınıf (14 yaş grubu) yedi öğrenci olmak üzere toplam 14 öğrenci ile çalışmalar yürütülmüştür. Doğrudan öğretim yöntemi kullanılarak 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılı ikinci dönem süresince haftada iki ders saati (40+40) olmak üzere toplam 14 hafta, 28 ders saati olarak araştırmacının kendi gözetiminde yapılan çalışmalar araştırmacı tarafından hazırlanan hem öğretimsel açıdan hem de tasarım ilkeleri açısından oluşturulmuş performans değerlendirme formları ile değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada çizgi, nokta, renk, leke ve doku başlıkları altında toplam yedi farklı çalışma yaptırılmıştır. Performans değerlendirme formları öğretim programı dahilinde ve her çalışma için ayrı hazırlanmış olup öğrenciden beklenen öğretim amaçları ile araştırma kapsamında değerlendirilecek olan tasarım ilkelerinden oluşmaktadır. Değerlendirmeler "Evet-Hayır" kutucukları içerisine 'X' işareti konulması ve bunların yorumlanması şeklinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada genel eğitim ve Özel Eğitim Uygulama Merkezi Kademe II'de öğrenim gören 14 yaş grubu öğrenci çalışmaları tasarım ilkeleri açısından ayrı ayrı değerlendirilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir;

Genel eğitim okullarında öğrenim gören 8. sınıf (14 yaş grubu) öğrenciler MEB'in hazırlamış olduğu görsel sanatlar öğretim programı dahilinde kendilerinden beklenen öğretimsel kazanımların tamamını yerine getirebilmektedirler. Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe 2'de öğrenim gören 14 yaş grubu zihin engelli öğrenciler, MEB'in hazırlamış olduğu görsel sanatlar öğretim programı doğrultusunda hedeflenen öğretimsel amaçları (davranışları) tasarım becerilerine dönük birkaç bildirim dışında tamamına yakınına başarılı bir şekilde yerine getirmişlerdir. Bu da göstermektedir ki, kendi gelişimleri dikkate alınarak düzenlenen öğretim programları ile her iki gruptaki öğrenciler başarıya ulaşabilmektedir.

Yapılan Araştırma sonucunda tasarım becerilerine yönelik sonuç ise; genel eğitim okullarında öğrenim gören 14 yaş grubu öğrenciler, yön, ölçü-oran, hareket, ışık-gölge, uygunluk, aralık, zıtlık, egemenlik, denge ve birlik gibi tasarım ilke becerilerini başarılı bir şekilde uygulayabiliyorken, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe-II 14 yaş grubu öğrencilerin yapmış oldukları çalışmaların tamamında tasarım ilkelerini kullanabilme becerileri genel eğitimdeki aynı yaş grubu öğrencilere göre daha başarısızdır. Aynı yaş grubuna ait 2 farklı çalışma grubu göstermiştir ki, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe II'de öğrenim gören zihin engelli öğrenciler, algı, motor ve zihin gelişimlerinin tam olarak gelişmiş olmaması onları kendi yaşları olan genel eğitim okullarında öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden daha başarısız kılmıştır. Özel öğretim programlarının kendilerinden bekledikleri öğretimsel amaçları tamamen yerine getirebilmelerine rağmen tasarım ilkeleri olan ölçü- oran, yön, hareket, aralık, ışık-gölge, uygunluk, zıtlık, egemenlik, denge, birlik bakımından değerlendirildiğinde her iki gruba da aynı öğretim yöntemi olan doğrudan öğretim yöntemi uygulanması, aynı örnek çalışmalar gösterilmesine karşın yaşlarının göstermiş olduğu performansları çalışmalarında gösterememişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Zihin Engelli, Özel Eğitim, Performans Değerlendirme, Tasarım Becerileri, Zihinsel Engelli Orta Düzey Çocukların Resimleri

1. Giriş

Araştırmacının kendi deneyimleri doğrultusunda edindiği bilgilerden yola çıkarak; Sanat eğitimi bireyin, sosyal, bedensel ve ruhsal gelişimine sağladığı katkıdan dolayı oldukça büyük bir öneme sahiptir. Sanat eğitimi içerisinde bireyin kendi iç dünyasını yansıtan en önemli ifade şekli resimdir. Düşüncelerin resimle ifade edilmesi özellikle çocuklarda daha fazla önem kazanmaktadır. Resim etkinliğinin aynı zamanda sözsüz dili oluşturması ve bu yolla anlatımın kolay olması yaşı ya da kişilik özellikleri

¹Dr., Öğretmen, sibeladar03@gmail.com

²Doç.Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, hakansari@gmail.com

dolayısıyla sözlü iletişim kurmakta güçlük çekilen zihin engelli çocukları tanımada da önemli bir teşhis aracı olarak kullanılmaktadır.

Görsel sanatlar eğitiminin zihin engelli bireylerin eğitimine sağladığı katkı çağdaş özel eğitim anlayışı içerisinde giderek yaygınlaşmaktadır. Diğer bir deyişle, dünya yapısı içerisinde bu olgu her geçen gün kendini biraz daha fazla göstermektedir. Ülkemizde zihin engelli bireyler ve görsel sanatlar alanıyla ilgili eğitime verilen önem son yıllarda oldukça gelişme kat etmiş ve bu gelişme özel eğitime olan ilgiyi de beraberinde getirmiştir.

Ülkemizde 2006-2007 verilerine göre 1164 özel eğitim sınıfı 49 ilköğretim okulu bulunmaktadır. İlköğretim okullarında özel eğitim sınıfları programları uygulanmaktadır. Sınıflarda yaklaşık 10'ar öğrenci eğitim görmektedir. Eğitim uygulama okulları genel eğitim programlarından yararlanamayan zihin engelli çocukların devam ettikleri ağırlıklı olarak temel yaşam becerileri ve işlevsel akademik becerilere odaklanan programların uygulandığı kurumlardır. Zihin engelli çocukların eğitimi, diğer engel gruplarındaki çocuklar gibi devlet tarafından desteklenmekte, bu çocukların özel eğitim hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırmak amacıyla MEB'den anne ve babalara belirli ücret ödenmektedir (Sucuoğlu, 2010: 44).

Eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin psikolojik özellikleri göz önünde bulundurularak ders konuları oldukça hafifletilmiş, gereksiz konular çıkarılmış, bazı konular da kısaltılmıştır. Konuların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde de öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, kabiliyetlerinin geliştirilmesi, onların etkinliğe yönlendirilmesi, eğitim amaçlarına uygun davranışların meydana getirilmesi esas kabul edilmiştir. Çevre özelliğinin ve sınıf seviyesinin gerektireceği diğer ayrıntıların tespiti ve eklenmesi öğretmen ve öğrencilere bırakılmıştır. Eğitilebilir zihin engelli çocuklarda yapılacak çalışmalarda, eğitim amaçlarına ulaşabilmek için uygulanacak metot ve teknikler, büyük önem taşır. Eğitim ve öğretim çalışmalarında bu çocukların bedeni, ferdi, grup ve sınıfça yapılacak etkinliklerde öğretmen, en uygun metot ve teknikleri uygulamaya çalışır (Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2001: 1).

Zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocuklar için resim çalışmaları duygusal açıdan rahatlatıcı, hoş vakit geçirmelerini sağlayan ve değişik el becerileri kazandıran bir uğraştır. Çocuklar duygu ve düşüncelerini ve olaylara karşı tepkilerini resimle ifade etmeyi, konuşarak ifade etmekten daha kolay gerçekleştirebilirler. Aynı şekilde, çocuklar yoğurma maddeleriyle, artık malzemelerle çalışarak, duygusal doyum sağlayabilirler(Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2001: 255).

1.1. Özel Eğitim

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine (2012) göre, özel eğitim 'özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim' olarak ifade edilmektedir.

Ülkemizde MEB'in yayınlamış olduğu Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2012)'nde, özel gereksinimi olan çocukların sınıflandırılmasında ilk sırada Zihinsel Yetersizlik (Hafif, Orta, Ağır, Çok Ağır) yer almaktadır. Sucuoğlu'na (2010: 43) göre, Türkiye'de diğer gruplardaki engelli çocuklar gibi zihin engelli çocuklara sağlanan hizmetler 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 2012 yılında çıkarılan Özel Eğitim Yönetmeliği çerçevesinde yönetilmektedir.

Zihin engellilerin varlığı insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte çağdaş anlamda eğitimleri yenidir. Anlayış ve uygulama olarak değişik aşamalardan geçen özel eğitim günümüzde genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir. Günümüzde bu alanda yapılan çalışmalar ile özel eğitim oldukça büyük gelişmeler kaydetmiştir.

Eripek'e (2011) göre, zihin engeli, bir kısmı bilinen ancak çoğu henüz tanımlanmamış birçok nedene dayalı olarak ortaya çıkan, temelde zihinsel fonksiyonların standartların altında çalışması ile karakterize olan bir engel tipidir. Engel başta zihin gelişimi olmak üzere dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim motor gelişim alanlarında çeşitli düzeylerde gecikmeler ve duraklamaya neden olarak bireyin tüm gelişim alanlarını etkiler. Bu etkilenme çocuğun gelişim dönemi içinde gerçekleştiği için gecikme, yavaşlık veya donma-duraklamanın yansımaları bireyin yaşamı boyunca devam eder. Ancak özellikle erken çocukluk yıllarından itibaren çocuğun gelişebilme potansiyeline uygun ve gereksinimlerini karşılayacak nitelikte

eğitim fırsatlarının sunulması, onun, engelin olumsuz etkilerinden daha az etkilenmesine yardımcı olabilir. Bu şekilde zihinsel engelli bireylerin de topluma kaynaşmaları ve uyum içinde yaşamaları da bir ölçüde gerçekleşebilir. Rayner ve Ribbins'e (1999) göre, zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin eğitim ihtiyaçları normal öğrencilerinki gibi düzenlenmelidir. Onların sosyal yaşamlarında bağımsız ve topluma uyumlu olabilmeleri için okullarındaki eğitsel ihtiyaçları da sağlanmalıdır (Rayner ve Ribbins, 1999, aktaran Sarı, 2000).

Ülkemizde zihin engelli bireylere yönelik araştırmalar günümüzde biraz daha artmaya başlasa da özellikle görsel sanatlar eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Öğrencilerin sanat elemanları ile ilgili tasarım becerilerini ölçmeye yönelik bir çalışma yoktur. Dolayısıyla, bu araştırmanın amacı; genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencileri ile zihin engelli öğrencilerin resim çizme becerilerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması ve bu öğrencilerin sanat elemanları ile ilgili tasarım becerilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç ışığında şu araştırma sorularına cevap verilmiştir:

- **Nokta Çalışmaları:** Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 8. sınıf öğrencilerinin (14 yaş grubu), genel eğitim okulları 8. sınıf öğrencileri ile karşılaştırıldığında nokta çalışmalarında tasarım ilkeleri içerisindeki (düzen oluşturma, ışık-gölge, hareket gibi) alt becerileri ne düzeydedir?
- **Çizgi çalışmaları:** Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 8. sınıf öğrencilerinin (14 yaş grubu), genel eğitim okulları 8. sınıf öğrencileri ile karşılaştırıldığında çizgi çalışmalarında tasarım ilkeleri içerisindeki (düzen oluşturma, ışık-gölge, hareket gibi) alt becerileri ne düzeydedir?
- **Renk çalışmaları:** Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 8. sınıf öğrencilerinin (14 yaş grubu), genel eğitim okulları 8. sınıf öğrencileri ile karşılaştırıldığında renk çalışmalarında tasarım ilkeleri içerisindeki (düzen oluşturma, ışık-gölge, hareket gibi) alt becerileri ne düzeydedir?
- **Leke çalışmaları:** Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 8. sınıf öğrencilerinin (14 yaş grubu), genel eğitim okulları 8. sınıf öğrencileri ile karşılaştırıldığında leke çalışmalarında tasarım ilkeleri içerisindeki (düzen oluşturma, ışık-gölge, hareket gibi) alt becerileri ne düzeydedir?
- **Doku çalışmaları:** Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 8. sınıf öğrencilerinin (14 yaş grubu), genel eğitim okulları 8. sınıf öğrencileri ile karşılaştırıldığında doku çalışmalarında tasarım ilkeleri içerisindeki (düzen oluşturma, ışık-gölge, hareket gibi) alt becerileri ne düzeydedir?

2. Yöntem

Aşağıda bu araştırmada kullanılan araştırma yöntemi hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencileri ile zihin engelli öğrencilerin resim çizme becerilerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılmasına yönelik betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlendiği ve yorumlandığı bir araştırmadır. Araştırmada nitel araştırma teknikleri içerisinde yer alan 'Doküman Analizi' yöntemi kullanılmıştır. Doküman Analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir analizdir.

Bu araştırma sanat elemanları ve tasarım ilkelerinin yer aldığı kriterler dikkate alınarak çocukların resimlerini değerlendirip karşılaştırılmaları ile betimsel niteliği ağırlık taşıyan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2012).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma; Konya ili Meram ilçesinde Şeker Ortaokuluna devam eden 7 zihin engelli ve Fevzi Çakmak Ortaokuluna devam eden 7 genel özelliğe sahip öğrenci olmak üzere toplam 14 öğrenci ile 2012-2013 Eğitim-öğretim yılı 2. dönem süresince toplam 14 hafta ve 28 ders saati olarak yapılmıştır. Çalışma grubu ile ilgili bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Bu Araştırmaya Katılanların Nicel Durumu ve Okullar

Okullar	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam
Konya Meram Şeker Ortaokulu Özel Eğitim Uygulama Merkezi Kademe II	4	3	7
Konya Meram Fevzi Çakmak Ortaokulu	4	3	7
Toplam	8	6	14

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencileri ile zihin engelli öğrencilerin resim çizme becerilerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırmada veriler performans değerlendirme ölçekleri ile toplanmıştır. Bu ölçeklerin hazırlanması sırasında MEB'in hem özel eğitim hem de genel eğitimde hazırlanmış olduğu görsel sanatlar dersi öğretim programından kaynak olarak yararlanılmıştır.

Değerlendirme ölçeklerinin hazırlanması sırasında resimlerin karşılaştırılması ile ilgili sanat elemanlarının oluşturduğu alan belirlenmiştir. Her alanın alt becerileri analiz edilerek belirlenmiştir. Değerlendirme formlarının geçerliliği ile ilgili uzman görüşleri alınmış ve son hali verilmiştir.

Veri toplama araçlarının güvenilirliği için araştırmada betimsel analiz yanında içerik analizi de kullanılmış, betimsel analiz tekniğiyle fark edilmeyen bazı kavram ve temaların içerik analiziyle fark edilmesi sağlanmıştır. Veriler 2012-2013 eğitim-öğretim yılı ikinci dönem süresince 14 hafta boyunca 28 ders saati olarak öğrenciler tarafından görsel sanatlar dersinde araştırmacının kendi gözetiminde oluşturulmuştur.

Araştırmada yapılan uygulama çalışmalarında elde edilen veriler ve bu verilerden oluşturulan performans değerlendirme formları orijinal hali ile betimlenerek sunulmuştur. Araştırmada betimsel analiz yanında içerik analizi de kullanılmıştır. Betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen bazı kavram ve temaların içerik analiziyle fark edilmesi sağlanmıştır.

Uygulanan performans değerlendirme ölçekleri sonucunda elde edilen bulgular ayrı başlıklar halinde sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe-II) ve genel eğitim okulları aynı tabloda karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek betimsel istatistikler içerisinde frekans ve yüzdelikler tekniği kullanılarak sayısal sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi sürecinde, veri setinde doğrudan görülemeyen, ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılmasına yönelik analiz sürecinde, öncelikle araştırmada katılımcılarla gerçekleştirilen uygulama çalışmaları tamamlandıktan sonra elde edilen verilerin dökümü yapılmıştır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Değerlendirilen veriler her konu için ayrı oluşturulan performans değerlendirme formlarında, her alan ile ilgili belirlenen alt beceriler öğrenci resminde var ise, "evet" sütunu, yok ise "hayır" sütununa "X" şeklinde işaretlenmiştir. Elde edilen bu veriler frekans ile tablo üzerinde gösterilmiştir.

3. Bulgular

Aşağıda bu araştırmadan ortaya çıkan bulgular detaylı biçimde sunulmaktadır.

Tablo 2

Serbest Çizgi Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

ÇİZGİ Serbest Çizgi Çalışmaları	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında ölçü-oran var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	7	-

Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında zıtlık var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında birlik var mı?	7	-	-	7

Tablo 2 incelendiğinde, sanatsal beceriler yönünden genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören bütün öğrenciler kendilerinden beklenen sanatsal elemanlarla ilgili bütün tasarım becerilerini başarılı bir şekilde yerine getirebildikleri görülmektedir. Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe II öğrencilerinin ise çizgilerle ilgili düzenlemeler yapabildikleri, ancak çizgilerle sanatsal bir düzenleme oluşturmakta genel eğitim okullarındaki yaşlıları kadar başarılı çalışmalar ortaya çıkaramadıkları, Hareket ve aralık dışındaki bütün becerilerde yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 3

Şablon ve Cetvelle Çizgi Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

ÇİZGİ	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Şablon ve Cetvel ile Çizgi Çalışmaları				
Çalışmalarında ölçü oran var mı?	7	-	1	6
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	3	5
Çalışmalarında zıtlık var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında birlik var mı?	7	-	1	6

Tablo 3 incelendiğinde, genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde şablon ve cetvelle çizgi çalışmaları ile ilgili tüm becerileri başarılı bir şekilde kullanabildikleri, Özel eğitim öğrencilerinin tamamında sadece hareketli çizgilerden ve aralık ilkelerinde başarılı oldukları, Yön, ışık-gölge, zıtlık, egemenlik denge gibi diğer tasarım ilkelerine yönelik becerilerde, uygulamaya katılan öğrencilerin tamamının yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 4

Nokta Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

NOKTA	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında ölçü oran var mı?	7	-	4	3
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	3	3
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	6	1
Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	7	-	1	6
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında zıtlık var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	1	6
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	-	7

Çalışmalarında birlik var mı?	7	-	2	5
-------------------------------	---	---	---	---

Tablo 4 incelendiğinde, genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde nokta çalışmaları ile ilgili tüm becerileri kullandıkları, 8. sınıfa devam eden zihin engelli öğrencilerin ise hareket, ölçü-oran ve aralık kavramlarında çoğunlukla başarılı oldukları, diğer tasarım ilkelerinde ise yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 5

Serbest Renkli Çalışmalar Sonucu Elde Edilen Bulgular

RENK (Serbest Kompozisyon)	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında ölçü oran var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	6	1
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	6	1
Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	7	1
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	5	2	-	7
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	2	5
Çalışmalarında zıtlık var mı?	4	3	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	3	3
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	1	6
Çalışmalarında birlik var mı?	7	-	2	5

Tablo 5 incelendiğinde elde edilen bulgular göstermiştir ki, genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin yapmış oldukları resimlerde serbest renkli çalışmalar ile ilgili becerilerden ışık-gölge ve zıtlık hariç tamamını başarılı bir şekilde kullandıkları, 8. sınıfa devam eden zihin engelli öğrencilerin ise yön, hareket ve aralık ilkeleriyle ilgili çalışmalarda çoğunlukla başarılı oldukları, diğer tasarım ilkelerinde ise yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 6

Röprodüksiyon Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

RENK ÇALIŞMALARI (Röprodüksiyon)	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında ölçü oran var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	4	3
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	3	4
Çalışmalarında zıtlık var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	3	3
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında birlik var mı?	7	-	3	3

Röprodüksiyon çalışmaları ile ilgili tablo 6 incelendiğinde, genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde röprodüksiyon ile ilgili tüm becerileri kullandıkları, 8. sınıfa devam eden zihin engelli öğrencilerin ise tamamının sadece aralık ilkesinde başarılı oldukları, diğer bütün tasarım ilkelerinde çoğunluğun yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 7

Doku Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

DOKU	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında ölçü oran var mı?	7	-	2	5
Çalışmalarında yön var mı?	7	-	5	2
Çalışmalarında hareket var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında aralık var mı?	7	-	6	1
Çalışmalarında ışık-gölge var mı?	-	7	-	7
Çalışmalarında uygunluk var mı?	7	-	3	3
Çalışmalarında zıtlık var mı?	4	3	-	7
Çalışmalarında egemenlik var mı?	7	-	2	5
Çalışmalarında denge var mı?	7	-	1	6
Çalışmalarında birlik var mı?	7	-		6

Tablo 7 incelendiğinde, genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimlerde, doku çalışmalarıyla ilgili ışık-gölge dışındaki tüm becerileri başarılı bir şekilde kullandıkları, 8. sınıfa devam eden zihin engelli öğrencilerin ise aralık ve yön ilkesinde başarı sağladıkları diğer tasarım becerilerinde ise yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir.

Tablo 8

Leke Çalışmaları Sonucu Elde Edilen Bulgular

LEKE	GENEL EĞİTİM		ÖZEL EĞİTİM	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Çalışmalarında Ölçü oran var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında Yön var mı?	7	-	5	2
Çalışmalarında Hareket var mı?	7	-	2	5
Çalışmalarında Aralık var mı?	7	-	7	-
Çalışmalarında Işık-gölge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında Uygunluk var mı?	7	-	2	5
Çalışmalarında Zıtlık var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında Egemenlik var mı?	7	-	3	3
Çalışmalarında Denge var mı?	7	-	-	7
Çalışmalarında Birlik var mı?	7	-	-	7

Leke çalışmalarından elde edilen bulguların yer aldığı tablo 8 incelendiğinde, genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencilerinin yapmış oldukları resimlerde leke çalışmaları ile ilgili tüm becerileri kullanabildikleri, 8. sınıfa devam eden zihin engelli öğrencilerin ise sadece aralık ilkesinde başarılı oldukları, diğer bütün tasarım ilkelerinde yetersizlik gösterdikleri belirlenmiştir. Leke konusunda hem genel eğitim okulunda hem de özel eğitimdeki öğrenciler oldukça zorlanmışlardır.

Uygulama Çalışmalarının tamamında, genel eğitim ortaokullarında ve Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) Kademe II'de öğretimsel açıdan hedeflenen bütün davranışlar başarılı bir şekilde yerine getirilmiştir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Genel özelliğe sahip 8. sınıf öğrencileri ile zihin engelli öğrencilerin resim çizme becerilerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırma sonucunda elde edilen verilerden aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören 14 yaş grubu öğrencilerin (8. sınıf), tasarım ilkelerine yönelik becerileri değerlendirildiğinde bu öğrencilerin tamamını çalışmalarında başarılı bir şekilde kullanabildikleri belirlenmiştir. Sadece ışık-gölge ve zıtlık ile ilgili beceri düzeyleri diğer tasarım becerilerine göre daha düşüktür. Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe-II), 14 yaş grubu öğrencilerin tasarım ilkelerine yönelik becerileri değerlendirildiğinde ise bu öğrenciler çalışmalarında yön oluştururken, tasarım ilke becerilerinin zayıf olmasından dolayı genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrenciler kadar başarılı olamamışlardır. Zihin engelli öğrencilerde ise sadece kağıda yön verebilme (aşağı-yukarı) gibi basit bir düzeyde kalarak onları kendi yaş ve engel grubu içerisinde başarılı yaparken, genel eğitimdeki yaşlıları olan 14 yaş grubuna göre tasarım ilke becerisi yönünden daha başarısız olduğuna araştırmacının kendi bilgi, deneyim ve gözlemleri sonucu ulaşılmıştır. MEGEP (1987) raporlarında yer alan, zihin gelişimlerinde görülen bazı olumlu gelişimlerine rağmen, genelleme, kıyaslama ve soyutlama yetenekleri bakımından genel eğitimdeki akranlarına kıyasla yetersizdirler soyut ve tanımsal kavramları zor öğrenirler gibi bilgiler de elde edilen sonucu desteklemektedir.

2. Genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören 14 yaş grubu öğrenciler tasarım ilkelerinden ölçü-oran ilkesi ile ilgili beceri düzeyleri değerlendirildiğinde ölçü-oranı çalışmalarında başarılı bir şekilde kullanabiliyorken, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II), 14 yaş grubu öğrencilerin başarı düzeyi düşüktür. Bazı öğrencilerin çalışmalarında görülen oran, sadece kağıt yüzeyindeki nesnelerin büyüklüklerinin birbiriyle kıyaslanmasındaki büyüklük-küçüklük oranıdır. Tasarım ilkeleri yönünden farkındalık yaratacak şekilde değildir. Gökaydın'ın (1998: 27)'deki bilgileri ışığında, oran, kitle, leke biçimlerin ve renk parçalarının farklı ama dengeli bir anlatım ve ilişki içerisinde yer almasıdır. Aynen tekrarlar, monoton bir anlatım ortaya çıkaracağından farklılıklara başvurmak gerekir. MEGEP raporlarına göre de zeka düzeyi düşük olan bir çocuğun resmi tam anlamıyla öngörü ve planlama eksikliği sergilemektedir. İnsan figürleri şematiktir. Vücut oranları gerçek dışıdır. Çocuk resimlerinde, obje nitelik ve nicelikleri korunarak basite indirgenir, dış karakterler zenginleştirilir. Simetriye sık rastlanır objelerin büyüklüklerinde orantı değişiklik gösterir (Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2001:250). MEGEP raporlarından elde edilen bu bilgiler, zihin engelli öğrencilerin çalışmalarının genel eğitimdeki öğrenciler kadar başarı sağlayamamalarının sebebini açıklayarak, elde edilen sonuçları desteklemektedir. Araştırmacının gözlemleri doğrultusunda zihin engelli öğrencilerin çalışmayı bir bütün içerisinde genel olarak düşünmemeleri, dikkat eksiklikleri, çabuk sıkılmaları, kazandıkları bilgileri transfer edememeleri onları bu araştırmada tasarım ilkeleri yönünden becerilerinin başarısız olmasına sebep olmuştur.

3. Hareket oluşturabilme ilkesi ile elde edilen bulgulardan çıkan sonuç ise, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) öğrencilerinin çalışmalarında hareket ilkesini genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrenciler kadar başarılı bir şekilde uygulayamadıklarıdır. Zihin engelli öğrencilerin uygulama çalışmalarındaki hareketin, sadece birbirini tekrar eden, basit nesnelere ibaret olduğu, kendi aralarında herhangi bir uyum oluşturamadıkları belirlenmiştir. Gökaydın'a (2002) göre hareket, yön karşıtları temeline dayanır. Resim ve diğer iki boyutlu yapılarda hareket, biçimlerle, biçimlerin yapı ve düzenlemeleri ile renklerle ve çizgilerle elde edilir. Belirli bir dengenin kurulabilmesi için çok yönlü harekete ihtiyaç vardır. Bu bilgiler zihin engelli öğrencilerin çalışmalarındaki "hareket" ilkesindeki becerilerinin neden zayıf olduğunu açıklamaktadır. Araştırmacının gözlemlerine göre, sanatsal olarak başarıya ulaşmış olması için düzensiz birbirini tekrar eden monotonlaşan dengesiz çizgiler değil, birbirini tamamlayan, bütünlük ve denge oluşturabilen bir hareket olması gereklidir. Zihin engelli öğrencilerin, genelleme özelliklerinin olmaması, soyut düşünmemeleri, öngörü ve planlama eksiklikleri bu öğrencileri diğer konularda olduğu gibi bu konuda da becerilerinin genel eğitimdeki öğrencilere göre zayıf olduğunu göstermiştir.

4. Araştırmada ışık-gölge oluşturabilme ilkesi ile elde edilen sonuç, genel eğitim ortaokullarında öğrenim gören 14 yaş grubu öğrenciler tasarım ilkelerinden ışık-gölge ilkesini çalışmalarında başarılı bir şekilde uygulayabiliyorken, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II), öğrencilerinin çalışmalarında başarı sağlanamadığı görülmektedir. Zihin engelli bir öğrencinin 'nokta' konusunda oluşturmaya çalıştığı ışık-gölge etkisi, sadece bakarak aynı çalışmaya benzetme kaygısıyla yapıldığı için

araştırmada zihin engellilerin tamamında genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrencilere kıyasla tasarım ilke becerilerinin zayıf olduğu, çalışmaların da genel eğitimdeki 8. sınıf öğrencilerine göre de daha başarısız olduğu görülmüştür. Milli Eğitim Geliştirme Projesi Raporlarına göre, zihin engelli öğrenciler kıyaslama ve soyutlama yetenekleri bakımından normallere kıyasla yetersizdirler. Soyut ve tanımsal kavramları zor öğrenirler (MEGEP, 1987: 240). Bu bilgiler de elde edilen sonuçları desteklemektedir. Araştırmacının gözlemleri doğrultusunda, öğrencilerin diğer çalışmalarda da olduğu gibi öncelikle denge kurmayı, bütünsel olarak algılayabilmeleri, resimde her bir nesne ya da objeyi birbirinin tamamlayıcısı olarak düşünebilmeleri gerekmektedir. Soyut olguları kavrayabilecek zihin gelişimine ulaştıklarında beceri düzeyleri de en üst seviyeye ulaşmış olacaktır.

5. Uygunluk ilkesi ile elde edilen veriler incelendiğinde, genel eğitimdeki 8. sınıf öğrencilerinin tamamı uygunluk ilkesiyle ilgili beceri düzeyinde başarı sağlarken, Özel Eğitim Uygulama Merkezi öğrencilerinin resimlerinde kompozisyonu oluşturan değerleri ortak ya da yakın özelliklerde kullanamadıkları için, ortaokullardaki 14 yaş grubu yaşlıları kadar başarı sağlayamamışlardır. Zeka düzeyi düşük olan bir çocuğun resmi tam anlamıyla öngörü ve planlama eksikliği sergilemektedir (Özel Eğitim Ve Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2001: 250) ibaresi de bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Araştırmacının gözlemleri doğrultusunda da, zihin engelli öğrencilerin özellikle bütünsel bir algı düzeyine sahip olmamaları, planlama öngörü yapamamaları ve soyut kavramları algılayamamaları ya da çok geç ve zor algılamaları gibi sebeplerden dolayı beceri düzeylerinin zayıf olması bu öğrencilerin başarısız olma sebebini açıklamaktadır.

6. Bu araştırmada aralık ilkesiyle ilgili elde edilen sonuç, genel eğitimdeki 8. sınıf öğrencilerinin tamamının aralık ilkesiyle ilgili tasarım becerisini çalışmalarında başarılı bir şekilde kullanabildikleri, Özel Eğitim'de öğrenim gören 14 yaş grubu zihin engelli öğrencilerin ise rastgele, dağınık kompozisyonlarla oluşturulmuş, birbirini tekrar eden monoton çizgilerin bir araya geldiği, tasarım becerisi açısından genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrencilere kıyasla çalışmaların daha başarısız olduğu belirlenmiştir. Eşit aralıkların değişiklik yokluğundan monotonluk ve alakasızlıklar yarattığı, çeşitli olmayan aralıklar eşitlik içinde ilginçlik yaratır. Bununla beraber eğer bir maksimum bir ilginçlik yaratılmak isteniyorsa şekiller, ölçüler, değerler ve renkler maksimum çeşitte veya aralıklarda planlanmalıdır (Graves, 1951). Aralık tekrarlar arasındaki mesafedir ve birbirine yakın aralıklar çeşitliliği azaltır ve monotonluk doğurur (Atalayer, 1994:207). Araştırmacının gözlem ve deneyimleri sonucu, resimde sadece aralık bırakmış olmak, çalışmanın tasarım ilkesi yönünden amacına ulaştığını göstermez. Bu aralıklar arasındaki düzenli mesafeler, ölçü ve oran olmadan değişiklik yokluğunda resme sadece monotonluk ve alakasızlıklar katar. Resmi sıradanlıktan kurtaramaz. Zihin engelli öğrencilerin çalışmalarında da gözlenen budur. Araştırmada elde edilen sonuç, sadece resimlerin arasında rastgele bırakılmış düzensiz, ölçüsüz, oransız boşluklardır ve resme bir anlam kazandırmamaktadır.

7. Bu araştırmada zıtlık ilkesiyle ilgili bulgular ise, genel eğitimdeki 8. sınıf öğrencileri yaptıkları resimlerde zıtlık ilkesi ile ilgili tasarım becerilerini başarılı bir şekilde uygulayabiliyorken, Özel Eğitim'de öğrenim gören 14 yaş grubu öğrencilerin tamamında zıtlık ilkesini oluştururken genel eğitimdeki 14 yaş grubuna göre başarısız oldukları belirlenmiştir. Zihin engelli öğrencilerin, sanat elemanları olan renk, leke, çizgi ve diğerlerini farklılık yaratacak şekilde kullanamadıkları için araştırmada en az başarı sağlanan çalışma olmasıdır. Zıtlık sanatsal düzenleme elemanları olan renk, leke, çizgi ve diğerlerinin kullanılarak farklılık oluşturmasıdır. Farklılıklar da her zaman insan dikkatini çekmiştir. Resimde kullanılan küçük bir hareket, yararlanılan küçük bir zıtlık bile resmi monotonluktan kurtarır (Ayaydın, 2009: 120). Milli Eğitim Gençlik Ve Spor Bakanlığı'nın (1987: 230) yayınladığı, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklar İçin İlkokul Programı'nda yer verildiği gibi, zihinsel engelli öğrencilerin, geç ve güç öğrenmeleri, tepki ve algılarının basit olması, dikkat sürelerinin kısa ve dağınık olması, genelleme yapamamaları, soyut şeyleri güç kavramaları kazandığı bilgileri transfer edemiyor olmaları gibi sebepler öğrencilerin bu konudaki becerilerinin zayıf olmasının sebebini açıklamaktadır. Araştırmacının gözlemleri doğrultusunda, zihin engelli öğrenciler genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrencilerin zeka seviyesinde olmadıkları için, soyut kavrama, denge, birlik, bütünlük, oran-orantı gibi kavramların hiçbiri hakkında bilgi sahibi olmamaları, bunu zihin olarak tasarlayacak gelişimde olmamaları ve görsel olarak da bunu fark edememeleri onları zıtlık gibi denge, birlik egemenlik ve diğer ilkelere becerilerinin de zayıf olmasına sebep olmuştur.

8. Araştırmada egemenlik ilkesinden elde edilen sonuç; genel eğitimde öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin tamamı çalışmalarında egemenlik ilkesini ölçmeye yönelik beceri düzeylerinde başarı

sağlayabiliyorken, Özel Eğitim 14 yaş grubu öğrencilerinin çalışmalarında herhangi bir başarı sağlanamamıştır. Genelme yapamayan zihin engelli öğrenciler, planlama, öngörme, soyut kavramları algılama gibi yetersizlikleri egemenlik konusunda da onları genel eğitimdeki yaşlıları olan 14 yaş grubuna oranla daha başarısız kılmıştır. Genel eğitimdeki öğrencilerle zihinsel engelli öğrenciler arasındaki zihin engeli bakımından farklılıklarda da yer alan 'genelleme yapamazlar' ilkesi (Milli Eğitim Gençlik Ve Spor Bakanlığı, 1987: 230) bu araştırmada elde edilen sonucu desteklemektedir.

9. Denge ilkesiyle ilgili elde edilen araştırma sonuçları ise, genel eğitimdeki 8. sınıf öğrencilerinin denge ilkesine yönelik beceri düzeylerinde başarı sağladıkları fakat Özel Eğitim okullarında öğrenim gören 14 yaş grubu zihin engelli öğrencilerin çalışmalarında denge ile ilgili bir başarıya ulaşamadıkları belirlenmiştir. Sanat yapıtını oluşturan öğeleri bütün içerisinde kompozisyon düzenini bozmayacak şekilde kullanamamaları zihin engelli öğrencileri yaşlıları olan genel eğitimde öğrenim gören 14 yaş grubu öğrencilere oranla başarısız kılmış olmasıdır. Denge, bir sanat yapıtını oluşturan öğelerin bütün içerisinde kompozisyon düzenini bozmayacak şekilde dağılışıdır (Sezen ve Tanyeli 1992, Aktaran Artut 2004: 132). Südor'un (2006: 13) belirttiği gibi, resim yapan kişi kullanacağı kağıdın, tuvalin, duvarın tüm alanından sorumludur. Sonuç olarak resimde zıtlık yoksa eğer denge de yoktur. Bu bilgiler araştırma sonuçlarında zihin engelli öğrencilerin çalışmalarında tasarım becerilerinin neden zayıf olduğunu açıklamaktadır.

10. Bu araştırmada son olarak elde edilen sonuç, birlik ilkesi ile ilgili beceri düzeyini ölçmeye yöneliktir. Genel eğitimde öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinin tamamı birlik ilkesiyle ilgili beceri düzeyinde başarılı olurken, Özel Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu) (Kademe II) 14 yaş grubu öğrencilerin çalışmalarında herhangi bir şekil hakimiyeti oluşturamadıklarından dolayı genel eğitimdeki yaşlılarına oranla başarısız oldukları belirlenmiştir. Çağlarca (1993: 78), birlik kavramını şu şekilde açıklamıştır; kompozisyonda herhangi bir şekil hakimiyetinin yaratılmasıdır. Resim şekildir. Birlik hakim şekil ile yaratılır. Kompozisyonda iyi bir etki sonucun birinci şartıdır. Araştırmacının gözlemleri deneyimleri, elde edilen bilgiler, zihin engelli öğrenciler için çalışmaların tamamlanması, bitirilmesi demek, verilen resim kağıtlarının yüzeyini doldurabilmek demektir. Bu çalışmalarda resimlerin birbiriyle anlamlı bir bütünlük oluşturması gibi bir kaygıları yoktur. Denge, birlik uygunluk ve diğer tasarım ilkelerini oluşturabilme gibi de bir kaygıları yoktur. Bütünsel olarak kavrama ve soyut olarak algılayabilme gibi yetilerinin de olmaması zihin engelli öğrencileri tasarım ilkelerini kullanırken yaşlıları olan genel eğitim 14 yaş grubu öğrenciler kadar başarıya götürmemiştir. Planlama ve öngörü yeteneklerinin olmaması, yaşlılarının yarı yaşı kadar bir zeka düzeyine sahip olmaları ve yukarıda bahsedilen diğer bütün sebepler bu öğrencilerin bu araştırmada genel eğitimdeki 14 yaş grubu öğrencilere göre daha başarısız sonuçlar elde edilmesini desteklemektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

1) Özel eğitim okullarında özel eğitim alanında yeterli bilgiye sahip görsel sanatlar öğretmeni yok denecek kadar azdır, bu konuda yeterli donanıma sahip görsel sanatlar öğretmenleri istihdam edilmelidir.

2) Ülkemizde Özel Eğitim Kurumları'nda görev yapan sanat eğitimcilerine Özel Eğitim Yöntemlerinin etkili ve açıklayıcı olarak sunulduğu hizmet içi eğitim kursları düzenlenerek, zihin engelli öğrencilere daha fazla fayda sağlama konusunda bilgilendirilebilir.

3) Zihinsel engelli olan öğrencilere, düzenlenen büyük çaplı sanat etkinlikleri ile (büyük çaplı resim sergileri organize edilmesi gibi) öğrenciler resme karşı teşvik edilebilir.

4) Özel Eğitim Kurumlarında öğrencilerin daha rahat hareket ederek çalışma yapabileceği büyük sanat atölyeleri kurulmasıyla ilgili çalışmalar yapılabilir.

5) Resim çalışmalarında gerekli ortam sağlanarak daha büyük ebatlar kullanılıp daha rahat ve daha geniş alanlı çalışmalar yaptırılabilir.

6) Sanat atölyeleri içerisinde heykel bölümleri oluşturularak, iki boyutlu olarak kavrama güçlüğü çeken zihin engelli öğrencilere çizgi, nokta gibi kavramları öğretmeye yönelik üç boyutlu çalışmalar yaptırılabilir.

7) Üniversitelerin Özel Eğitim Bölümlerindeki resim dersleri bu araştırma ışığında revize edilebilir. Örneğin "çizgi, nokta, renk, biçim, leke ve doku" gibi kavramları farklı ve yaratıcı yöntemlerle kavratmaya yönelik çalışmaların daha fazla yapılabilmesine imkan sağlanmalıdır.

8) Zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yönelik resim eğitim yöntemlerinin ve onların resim becerileri ve sınırlılıkları kapsamında hazırlanmış eğitim programları resim dersi programlarında işlenebilir.

9) MEB tarafından uygulanmakta olan görsel sanatlar öğretim programları, yeterli esnekliğe imkan veren ve bu alanda uzman akademisyenlerle birlikte, MEB'de görevli görsel sanatlar öğretmenleri tarafından ortak bir şekilde tasarlanmalıdır.

10) Bilgisayar oyunlarını çok seven zihin engelli öğrencilere, sanat elemanları ve tasarım becerilerini geliştirmeye yönelik teşvik edici, öğretici çalışmalar bilgisayar ortamında oyunlaştırılarak yaptırılabilir.

Kaynaklar

- Akçamete, A. G. (2009). Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim (1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Artut, K. (2004). Sanat Eğitimi Kuramları Ve Yöntemleri (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayaydın, A. (2009). Sanat Eğitimi Ve Görsel Sanatlar Öğretimi (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cavkaytar, A. (2008). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim (Editör: İbrahim H. Diken). Ankara: Pegem Akademi.
- Çağlarca, S. (1993). Renk ve Armoni Kuralları (4. Baskı) İstanbul: İnkilap Kitapevi Yayın.
- Eripek, S. (2011). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar. (Editör: A. Ataman). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Gökaydın, N. (1998). Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökaydın, N. (2002). Temel Sanat Eğitimi (1. Baskı). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Teknikleri (26. Baskı) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- MEB. (2012). Eğitim Uygulama Okulu Programları.
- MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) (2007). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Zihinsel Engelliler Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- MEGSB. (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı) (1987). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklar için İlkokul Programı (I. Baskı). Ankara: MEB.
- Sarı, H. (2000). An Analysis of the Policies and Provision for Children with Special Educational Needs in England and Turkey (Yayınlanmamış Doktora Tezi) England: Oxford Brookes University.
- Sucuoğlu, B. (2010). Zihin Engelliler ve Eğitimleri (3. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Südü, G. (2006). Temel Sanat Eğitimi 'Aynanın Gerçeği' Temel Tasarım, Resim Eğitimi ve Sanatla Karşılaşma. (3. Baskı). İstanbul Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.